

4_Doba bronzová na Opavsku (2 200 až 750 let př. n. l.)

Doba bronzová, jak název napovídá, je charakterizována především využíváním slitiny mědi a cínu – bronzu. Předměty z tohoto kovu měly nejen celkově lepší vlastnosti při práci, ale zároveň mohly hrát i prestižní roli. Lidé, kteří bronz slévali nebo z něj vyráběli, požívali nemalé úcty. K plošnému využití tohoto materiálu bylo potřeba se dopracovat. Musela se rozvinout řada specializovaných odvětví jako prospekce nerostných surovin, tedy vyhledávání jejich ložisek (zde mědi a cínu), či dálková doprava a obchod, v neposlední řadě bylo třeba osvojit si výrobu forem a pilovat kovolitecké i kovotepecké postupy. Obchodování se surovinami a výrobky vyžadovalo ustálení váhy a ceny směňovaného zboží.

Časové vymezení doby bronzové ve střední Evropě je kladeno přibližně mezi roky 2 200–750 př. n. l. Jakkoliv může vypadat toto ohraničení daty jednoznačné, je třeba nástup doby bronzové chápat jako plynulý vývoj a pokračování předchozí epochy eneolitu. V mnoha ohledech života obyčejného člověka, a především v tom doposud nejdůležitějším, v zemědělství, k výrazným změnám nedocházelo nebo jen velmi pomalu. Pracovní nástroje se vyráběly stále ze dřeva a kamene, pouze s jednou výjimkou – bronzovým srpem. Zdokonaloval se způsob orby, který je doložen jako vícenásobný, a díky nálezům různých modelů vozíků je zřejmé, že se již používal dvounápravový vůz s loukoťovými koly. Díky všem těmto inovacím mohlo patrně docházet k rozšiřování obdělávaných pozemků a zvyšování zemědělské produkce.

Samotný název doba bronzová sice odkazuje na zvládnutí technologie výroby bronzu, ale k plnému rozmachu a plošnému využití tohoto materiálu bylo potřeba se dopracovat. Musela se rozvinout řada specializovaných odvětví jako prospekce nerostných surovin, tedy vyhledávání jejich ložisek (zde mědi a cínu), či dálková doprava a obchod, v neposlední řadě bylo třeba osvojit si výrobu forem a pilovat kovolitecké i kovotepecké postupy. Obchodování se surovinami a výrobky vyžadovalo ustálení váhy a ceny směňovaného zboží. S tím vším šlo ruku v ruce rozvrstvení společnosti, která sice udržovala tradici rodinné příslušnosti, ale do jejího čela se postavila tzv. knížecí vrstva. Aby své postavení byla schopna udržet, bylo potřeba si zajistit dostatečnou sílu a to dalo vzniknout vojenským skupinám. Tím byl opět podpořen rozmach zpracování kovů při výrobě výzbroje a výstroje. S vrstvením společnosti souviselo také budování výšinných opevněných hradisek, která představovala jak mocenská, tak obchodní centra. Běžná populace žila na sídlištích a v osadách, někdy opevněných příkopem a palisádou. Domy byly stavěny různých velikostí i tvarů a byla již dodržována jistá „urbanistická“ struktura sídlišť. Stěny domů byly omítané a z Holasovic máme dokonce i doklady malovaných omítek.

Pokračování předešlých tradic pozorujeme i v pohřebním ritu. Ve starší době bronzové je stále dodržován kostrový způsob pohřbívání a jednotlivé hroby musely být – vzhledem ke vzájemnému respektování se – na povrchu pravděpodobně označené. Konstrukce hrobů byly jednoduché, ale známe i hroby s precizně provedenou kamennou konstrukcí, dřevěným obložení hrobové jámy nebo úpravou jejího dna. Poměrně časté bylo v této době vykrádání hrobů, které je spojeno s tzv. únětickou kulturou. Ve střední době bronzové pokračovalo

kostrové pohřbívání zemřelých, jen s tím rozdílem, že pohřebiště měla podobu mohylníků. Nad hroby byly budovány různě složité konstrukce (dřevěné, kamenné) mohyl, které mohly dosahovat značných rozměrů. Výrazná změna nastala s nástupem mladší a pozdní doby bronzové, kdy byl kostrový pohřební ritus nahrazen spalováním nebožtíků, tj. žárovým pohřebním ritem. Ostatky zemřelých pak byly vkládány do keramických nádob a v nich ukládány do hrobu spolu s pohřební výbavou. Tu běžně tvořilo několik keramických nádob, bronzové ozdoby i nástroje či zbraně, skleněné korálky a další.

S pohřebním ritem byla úzce spjata duchovní sféra života. Výše zmíněné spalování mrtvých symbolizovalo víru v nehmotnou duši (**animismus**), **to znamená, že duše žije po smrti nadále, bez ohledu na tělo**. V době bronzové se značně rozvinul tzv. náboženský ceremonialismus. Předpokládá se, že již existovali tzv. kněží, kteří měli na starost organizaci náboženských obřadů, při nichž využívali kultovní předměty vztahující se k uctívaným božstvům. **Náboženství** doby bronzové **bylo polyteistické** – bylo uctíváno více bohů, kteří pomyslně zastupovali sílu přírodních poměrů a zákonitostí. Na vrcholku božského panteonu stál zřejmě bůh slunce. S ním je spojený unikátní nález kostěného terčíku z **Kravař**, na kterém je precizní rytou technikou vyobrazen právě symbol slunce. S tehdejším náboženstvím mohl souviset poměrně častý jev v podobě depotů, tedy hromadných nálezů předmětů na jednom místě. Přesný důvod jejich uložení do země se dnes jen velmi těžko určuje, ale jednou z variant je, že se jedná o rituální obětinu bohům. Další z možných důvodů již s duchovní sférou nesouvisí. Depot mohl vzniknout jako skrýš v době válečných událostí, ve strachu z oloupení (při starých obchodních cestách) nebo jako řemeslný sklad či rezerva na méně hojné časy. Depoty bronzových předmětů známe například z **Kobeřic**, **Rohova** nebo **Opavy-Kateřinek**. Zde byl v roce 1928 učiněn mimořádný objev souboru bronzových předmětů (viz níže).

Na základě archeologických nálezů můžeme celkem dobře rekonstruovat kulturní vývoj doby bronzové na Opavsku. Ten byl zahájen již v pozdní době kamenné v podobě **epišňůrového kulturního komplexu**, který prostřednictvím **mierzanowické** kultury plynule propojoval toto období s počátky doby bronzové, kdy se plně rozvinula. Doklady osídlení známe díky pohřebištím. Starší bylo objeveno u obce **Loděnice** a mladší jsou známa z katastru **Vávrovic** a **Kylešovic**. Asi nejrozšířenější kulturou starší doby bronzové je únětická kultura, která zasáhla téměř celou střední Evropu. Na Opavsku dlouho nebylo mnoho dokladů o osídlení této kultury, známy byly pouze nepřilíh přesvědčivé nálezy. V poslední době ale byly objeveny sídliště v **Kylešovicích**, **Malých Hošticích** a především pohřebiště ve **Vávrovicích**, kde bylo prozkoumáno 13 hrobů, z nichž většina měla poměrně bohatou výbavu. Kromě keramiky byly v hrobech nalezeny bronzové šperky (náramky, korálky tvořící náhrdelník, jehlice, vlasové ozdoby), pracovní nástroje (dlátko, rybářský háček), jantarové korálky (celkem bylo nalezeno 57 korálků) nebo měděná dýka. Většina hrobů byla vykradena, a to pravděpodobně nedlouho po pohřbu. Nasvědčují tomu nálezy situace, které dokazují, že vykradačské šachty byly vedeny přesně do oblastí, kde se dalo očekávat množství předmětů. Navíc byly části koster nebožtíků vytaženy do šachet, takže stále ještě musely částečně držet pohromadě, a v takových hrobech byla archeology zjištěna vytvořená dutina. Důvodem takového narušování hrobů mohlo být odebrání kovových milodarů nebo přímo znesvěcení hrobů. V závěru starší doby bronzové působil na Opavsku lid věteřovské kultury, která je doložena z Opavy-Jaktaře, Vávrovic, Vlaštoviček-Jarkovic nebo Brumovic.

V navazující střední době bronzové byly ve střední Evropě rozšířeny mohylové kultury odvozující svůj název od způsobu pohřbívání zemřelých pod mohylami. Z území Opavska máme mohylovou kulturu doloženou pouze ojedinělým nálezem z **Malých Hoštic**, kde byla objevena jedna malá keramická amforka. Na konci střední doby bronzové začínal sílit vliv nastupujících popelnicových kultur, které pak v mladší a pozdní době bronzové dominují téměř celé Evropě. V našem prostředí je reprezentuje **lužická kultura**. Z přechodného období mohylovo-lužického známe na Opavsku pohřebiště v **Hněvošicích** a **Vávrovicích**. Sídlištní nálezy byly získány z **Brumovic**.

V závěru doby bronzové, v její mladší a pozdní fázi, byl prostor Opavska osídlen nositeli tradic kultury lužických popelnicových polí. Její dlouhé trvání (cca 650 let) je rozděleno do tří fází: lužické v mladší době bronzové, slezské v pozdní době bronzové a platěnické, která již ale náleží do období starší doby železné. Osídlení Opavska v této etapě bylo neskutečně husté, sídlišť tak známe několik desítek, jmenujme například Opavu-Kylešovice, Opavu-Jaktař, Vávrovice, Neplachovice, Holasovice, Opavu-Vlaštovičky, Malé a Velké Hoštice. Další doklady o tehdejší osídlení získáváme z pohřebišť. Ta byla zkoumána v Opavě-Vlaštovičkách, Opavě-Kylešovicích, Opavě-Kateřinkách, Holasovicích nebo Malých Hošticích. Zmiňme i pohřebiště v Kravařích, kde bylo prozkoumáno 233 hrobů a jedná se tak o vůbec největší doposud zkoumané pohřebiště v Moravskoslezském kraji. Známa jsou i výšinná hradiska, která byla zjištěna v Kobeřicích, Holasovicích a na dvou polohách v Hradci nad Moravicí. Nej hustší osídlení Opavska (nejen) v době bronzové spadá do její pozdní fáze, kdy většina zmíněných lokalit byla využívána a plně fungovala.

Depot

Když archeologové či jiný nálezce najdou v zemi zakopanou skupinu mincí, drahého kamení, ale i střepů či kostí mluví se o depotu, pokud se jedná o nález věcí ze stejného materiálu či druhu.

Kostěný zdobený terč z Kravař (okolo 1 600 až 1 500 př. n. l.)

Unikátní ozdoba, možná nášivka s motivem slunce, dokládá pronikání kulturních vlivů na území současného Hlučínska z oblasti Středomoří. Pochází z doby, kdy i střední Evropa a zdejší prostor byly napojeny na obchodní cesty spojující jižní oblasti Středomoří a Egejského moře s pobřežím Baltského moře na severu.

Jantar (zkamenělá pryskyřice jehličnatých stromů)

Z pohřebišť ve Vávrovicích pochází 57 jantarových korálků baltského původu. Jedná se o jeden s nejbohatších souborů jantaru ve starší době bronzové na Moravě a ve Slezsku. Lze jej pokládat za doklad čilých obchodních styků zdejšího prostředí s baltským pobřežím a pravděpodobné napojení na důležité obchodní cesty.

Zrnotěrka z Kobeřic (1 300 až 1 100 př. n. l.)

Předmět sloužil k drcení obilných zrn na mouku. Z pšenice nebo ječmene se v kombinaci s vodou (případně mlékem) mohly připravovat placky nebo kaše. Kvašený chléb byl vyráběn již v 5. a 4. tisíciletí př. n. l. Kaše se jedly hlavně slané a silně maštěné, obohacené mohly být masem nebo zeleninou.

Bronzový šálek z Rohova (okolo 1 100 př. n. l.)

Nádoba byla nalezena v Rohově v rámci největšího „pokladu“ bronzových předmětů na Hlučínsku. Spolu s ní bylo do země uloženo na 40 kruhových šperků na ruce a náboj na kola (středová část kola, součást vozu). Kultura pití, zpravidla alkoholických nápojů, tvořila obvyklou součást vojenského nebo polovojenského mužského společenství. Šálky opatřené uchem umožňovaly nabírání nápoje z větší nádoby. Alkoholické nápoje byly zřejmě známy již od neolitu a vyráběny byly kvašením z ovoce, obilí nebo medu. Destilační nádoby se objevují již v eneolitu (pozdní doba kamenná).

Depot z Opavy-Kateřinek (starší fáze popelnicových polí)

Vzácný „poklad“ byl objeven u bývalého sádrovcového lomu (dnešní Stříbrné jezero) v roce 1928. Bronzové předměty byly uloženy v keramické nádobě překryté dnem další nádoby, dvě spony ležely pod nádobou. Nález sestával z řetězu tvořeného 46 litými bronzovými kroužky, dvou růžicových spon s listovitými závěsky, fragmentu třetí spony, 14 brýlovitých závěsků, 100 kusů plechových pukliček a pěti litých terčů (falér). Depot se nacházel v prostoru sídliště doby bronzové a je považován za kultovní celek s rituální či symbolickou funkcí obsažených předmětů. Dnes je v majetku Slezského zemského muzea.

Mgr. Jiří Hlas (Národní památkový ústav)